

خرده نظام اقتصادی زمینه‌ساز توسعه با تاکید بر نظریه AGIL پارسونز: مورد مطالعه شهر تبریز^۱

عاطفه محمدی^{۱*}، محمد عباس‌زاده^۲، محمدباقر علیزاده اقدم^۳، فاطمه گلابی^۴

- ۱- نویسنده مسئول*، دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی، گروه علوم اجتماعی دانشگاه تبریز، تبریز، ایران. رایانامه: atefemohammady@gmail.com
 ۲- استاد گروه علوم اجتماعی، دانشکده حقوق و علوم اجتماعی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران. رایانامه: m-abbaszadeh@tabrizu.ac.ir
 ۳- استاد گروه علوم اجتماعی، دانشکده حقوق و علوم اجتماعی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران. رایانامه: m.alizadeh@tabrizu.ac.ir
 ۴- دانشیار گروه علوم اجتماعی، دانشکده حقوق و علوم اجتماعی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران. رایانامه: f.golabi@tabrizu.ac.ir

چکیده	اطلاعات مقاله
<p>هدف پژوهش: دستیابی به توسعه جزو اهداف تمام کشورها در عصر حاضر است و کشور ایران نیز از این امر مستثنی نمی‌باشد، ولی دست یابی به آن وابسته به عوامل متعدد اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی می‌باشد. با توجه به نقش و تاثیر غیرقابل انکار مفاهیم اقتصادی و اهمیت آن در زندگی افراد، هدف پژوهش حاضر شناسایی مفاهیم اقتصادی تاثیرگذار بر توسعه شهر تبریز می‌باشد.</p> <p>روش پژوهش: برای شناسایی مفاهیم اقتصادی موثر توسعه روش کیفی انتخاب شد و با استفاده از تکنیک مصاحبه نیمه‌ساختاریافته داده‌ها جمع‌آوری گشت. نمونه پژوهش شامل ۴۵ نفر از متخصصین توسعه و مسئولین شهری دارای سمت اجرایی (مدیران عالی‌رتبه شهرداری؛ استانداری و فرمانداری، اعضای شورای شهر، اساتید دانشگاه، موسسان و فعالان سازمان‌های مردم‌نهاد (سمن‌ها) و مسئولین ذریع) بود. روش نمونه‌گیری پژوهش هدف‌مند بود.</p> <p>یافته‌ها: یافته‌های پژوهش نشان داد که متخصصین عقیده دارند شهر تبریز به توسعه قابل قبول دست نیافته است. مصاحبه‌شوندگان ۴ مفهوم را در توسعه شهر تبریز دخیل می‌دانند که عبارتند از: «عدم رضایت از رفاه مادی»، «احساس محرومیت نسبی در ارتباط با صنعت»، «کم‌توجهی به صنایع بومی» و «عملکرد نامطلوب اقتصادی دولتمردان». همچنین «احساس تبعیض اقتصادی بین مرکز و پیرامون» و «کم توجهی به زیر ساخت های حمل و نقلی» از مفاهیم اقتصادی مداخله‌گر در توسعه شهر تبریز می‌باشند.</p> <p>نتیجه‌گیری: مضمون اصلی این پژوهش «ضعف حکمرانی اقتصادی (اختلال در کارکرد خرده‌نظام اقتصادی)» می‌باشد. این یافته‌ها همسو با نظریات پارسونز، لوییس، والرشتاین و پژوهش‌های تجربی می‌باشد.</p>	<p>نوع مقاله: پژوهشی</p> <p>تاریخچه مقاله: دریافت: ۱۳۹۹/۱۰/۲۴ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۳/۳۱</p> <p>کلید واژه‌ها: توسعه؛ روش کیفی؛ اختلال کارکردی خرده نظام اقتصادی؛ احساس تبعیض اقتصادی بین مرکز و پیرامون.</p>

استناد: محمدی، ع. عباس‌زاده، م. علیزاده‌اقدم، م.ب. گلابی، ف. (۱۴۰۴). خرده نظام اقتصادی زمینه‌ساز توسعه با تاکید بر نظریه AGIL پارسونز: مورد مطالعه شهر تبریز، *جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه*، ۱۴ (ویژه نامه)، ۷۴-۵۹.

تمامی حقوق انتشار این اثر، متعلق به نشریه جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه دانشگاه تبریز می‌باشد.

این مجله تابع سیاست دسترسی باز از نوع CC BY: 4 است.

doi [10.22034/JEDS.2021.42823.1477](https://doi.org/10.22034/JEDS.2021.42823.1477)

مقدمه

ظهور انقلاب صنعتی و تکنولوژی سبب بروز مسائلی در زندگی شهری شد. وقوع اتفاقاتی نظیر رشد شهرنشینی، رشد اقتصادی، مهاجرت‌ها، افزایش بیکاری، تورم و حاشیه‌نشینی، برخی از متفکران و مصلحان اجتماعی را بر آن داشت که برای به‌سامان رساندن اوضاع جامعه نظریه‌ها و الگوهای مختلف ارائه دهند. این دیدگاه‌ها دربردارنده نظریه‌های متفاوت و مکمل بود که از آنها با عنوان «پارادایم توسعه» یاد می‌شود. ریشه‌ای‌ترین تعریف توسعه همان معنای بیولوژیک و طبیعی آن است. از دیدگاه هوپارت^۱، توسعه مترادف تغییرات اجتماعی و اقتصادی کم‌وبیش برنامه‌ریزی شده است. در مطالعات توسعه، منظور از توسعه ارتقای کیفیت زندگی انسان‌هاست (عنبری، ۱۳۹۵: ۱۵). واژه توسعه در لغت به معنای "خروج از لفافه" است (ازکیا و غفاری، ۱۳۹۴: ۲۴) و در مفهوم دیگر به معنای استفاده از منابع تولید جامعه جهت بهبود شرایط زندگی فقیرترین افراد است (پیت و هارت ویک^۲، ۱۳۸۹: ۱۵).

تبریز شهری است که از گذشته تا کنون از امتیاز قرار داشتن بر سر راه جاده ابریشم برخوردار بود و یکی از شهرهای مهم و حیاتی در بسیاری از دوره‌ها محسوب می‌شد. امروزه تبریز به علت مرکزیت صنعتی، کشاورزی، اقتصادی، علمی و فرهنگی و قرار گرفتن در مسیر ترانزیتی اروپا همچنان از اعتبار دیرین برخوردار است (خاماچی، ۱۳۷۵: مقدمه). در گذشته اغلب راه‌های بزرگ کاروانی به تبریز پایان می‌یافتند و از این جهت مهم‌ترین مراکز دادوستد و تجارتخانه‌های بازرگانی دنیا در این شهر دایر شده بود (همان، ۵۳). تبریز طی دهه‌ها به‌علت ویژگی خاص جغرافیایی‌اش به صورت مرکز سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی شمالغرب محسوب می‌شد (خاماچی، ۱۳۸۹: ۳۲). تبریز طی دوران معاصر نیز یکی از شهرهای مهم صنعتی کشور به حساب می‌آید که چند صنعت مهم کشور را در خود جای داده است. شهر تبریز در دهه‌های اخیر به موازات تحولات سیاسی، اقتصادی و اجتماعی کشور با رشد شتابان شهرنشینی مواجه شده و رشد آن بر توسعه‌اش پیشی گرفته و کمیت آن بر کیفیتش چیره شده است. پیامد چنین اتفاقی افزایش مشکلات متعدد در زندگی شهر است که پایداری شهر را مورد تهدید قرار داده است (توکلی‌نیا و شالی، ۱۳۹۴: ۱۱۹) بطوری‌که علی‌رغم پیشرفت‌های ظاهری فاصله زیادی با توسعه دارد و با مشکلات زیادی درگیر است و انواع نابسامانی‌های طبیعی، آلودگی و مخاطرات زیست‌محیطی در این شهر رو به فزونی گذاشته است (یزدخواستی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۰۱). از دیگر مسائل توسعه شهر تبریز که باید بدان اشاره کرد، گسترش حاشیه‌نشینی است، بطوری‌که یک چهارم جمعیت شهر در سکونتگاه غیررسمی (حاشیه‌نشین) ساکن هستند. علاوه‌براین، بیش از ۱۰ درصد مساحت کل شهر تبریز بصورت بافت فرسوده و ناکارآمد شهری می‌باشد (مرصوصی و همکاران، ۱۳۹۲: ۵۹). مشکلاتی که ذکر آن رفت، بیانگر این امر می‌باشد که شهر تبریز علی‌رغم پیشرفت ظاهری، راه طولانی تا دستیابی به توسعه در پیش دارد.

وجود عقب ماندگی‌های متعدد در بخش‌های گوناگون شهر تبریز که نشانگر ضعف در دستیابی به توسعه است انجام این پژوهش را ضروری کرده است. وجود بحران‌های اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و زیست‌محیطی نشان‌دهنده ضعف در برنامه‌های توسعه می‌باشد. اهمیت بررسی و تحقیق در حوزه توسعه شهر تبریز بدین جهت می‌باشد که امروزه عدم توسعه شهری منجر به توسعه ناکارآمدی سیستم و کاهش ظرفیت ساختار اداری دولت می‌شود و توان سیستم در برابر چالش‌ها و تمرکزگرایی سیاسی و اداری را از بین می‌برد (سریع‌القلم، ۱۳۹۶: ۷۴)؛ پژوهش‌ها نشان می‌دهد که دستیابی به رفاه اقتصادی و مادی در بین همه اقشار جامعه یکی از معرف‌های دستیابی به توسعه می‌باشد (گرینشیخ و همکاران^۳، ۲۰۱۹: ۴۰۸) و توسعه^۴ چیزی جز ارتقای سطح زندگی همه شهروندان نیست (فرزانه و رضانی، ۱۳۹۱: ۱۲۰).

1. Hobart
2. Peet & Hart
3. Gritskikh
4. Civil Development

بر اساس نظریات مختلف، متغیرهای متعددی بر توسعه موثرند از جمله؛ انسجام اجتماعی، تعدد سازمان‌های محلی و غیردولتی، تصمیمات نخبگان و سیاست‌های آن‌ها، وضعیت گروه‌ها، انجمن‌ها و نهادهای دولتی، بسط و رواج اعتماد نهادی، سرمایه اجتماعی، مقررات دولتی و بر اساس نظریات ارائه شده، مفاهیم اقتصادی دخیل در توسعه عبارتند از؛ میزان سرمایه‌گذاری، کاهش فقر، بهبود کیفیت زندگی، کاهش تورم و افزایش رونق اقتصادی (فخرایی، ۱۳۸۳؛ غفاری، ۱۳۸۰؛ موسوی، ۱۳۹۱؛ پرایس^۱، ۲۰۰۲؛ ظهیری‌نیا و همکاران، ۱۳۹۵؛ سیدامامی، ۱۳۸۸؛ رضوانی، ۱۳۸۶؛ اوکلی و مارسدن^۲، ۱۳۸۳؛ میقانی، ۱۳۹۰؛ پرچی، ۱۳۸۶). این پژوهش بر مفاهیم اقتصادی تاثیرگذار بر توسعه تمرکز دارد.

سوالاتی که این پژوهش به دنبال پاسخ‌گویی بدانهاست عبارتند از؛ «متخصصین چه تعریفی از توسعه دارند؟»، «از دیدگاه متخصصین توسعه دارای چه ابعادی است؟»، «آیا مطلعین کلیدی، شهر تبریز را توسعه یافته می‌دانند یا خیر؟» و «مطلعین کلیدی چه مفاهیم اقتصادی را بر روند توسعه شهر تبریز موثر می‌دانند؟».

مروری بر ادبیات نظری پژوهش

رویکردهای متعددی در حیطه توسعه وجود دارد که هر کدام از زاویه مختلفی به موضوع توسعه نگریسته‌اند. در این بین دیدگاه رشد، عمدتاً حاصل تلاش اقتصاددانان کلاسیک توسعه است و توسعه را با ابعاد کمی و فیزیکی آن تعریف می‌کند. این مکتب بر مفاهیم رشد اقتصادی، انباشتگی سرمایه، سیاست‌های تجارت آزاد، بازارهای آزاد و تصمیم‌گیری فردی متمرکز است. تاکید زیاد این رویکرد بر ابعاد کمی و فیزیکی توسعه، به ویژه رشد، سبب شده است که پارادایم توسعه را دیدگاه «کمیت‌گرایی توسعه» بنامند (تودارو، ۱۳۷۸: ۲۱). دوپوئی^۳ و تودارو^۴ با تاکید بر رشد اقتصادی، توسعه را فرایند و پدیده‌ای اقتصادی و تکنولوژیک می‌پندارند که خود را در افزایش سرانه یا کل تولید ناخالص ملی و سایر امکانات اقتصادی ضروری نشان می‌دهد (دوپوئی، ۱۳۷۴: ۹)؛ (تودارو، ۱۳۷۸: ۲۲). مدل معروف هارود-دومار^۵ نماد بارز نظریه معروف «دور باطل» می‌باشد. این نظریه ریشه مشکلات و راه‌حل آن‌ها را در سطح سرمایه‌گذاری تولیدی می‌بیند. این مدل بر اهمیت نرخ سرمایه‌گذاری به عنوان متغیر اصلی تعیین‌کننده رشد تاکید می‌کند (عنبری، ۱۳۹۵: ۵۸).

لوئیس^۶ از نظریه پردازان مهم این رویکرد عقیده دارد سرمایه نقش اساسی در رشد دارد و نبود همین امر معضل توسعه‌نیافتگی جهان سوم می‌باشد. لوئیس مسئله توسعه‌نیافتگی را در دوگانگی ساختار حاکم بر جوامع جهان سوم می‌بیند و مدعی است که این کشورها از ساختار دوگانگی معیشتی (کشاورزی) و سرمایه‌داری (صنعتی) برخوردارند: در این اقتصادها، مازاد نیروی کار در سطح دستمزد حداقل معیشت وجود دارد. راه توسعه، رشد اقتصادی به شیوه سرمایه‌داری است و راه تحقق آن توزیع درآمد از طریق جابه‌جایی نیروی کار از بخش معیشتی به سرمایه‌داری و ایجاد بورژوازی صنعتی و تسلط پیوسته آن بر قدرت است (لوئیس، ۱۳۶۸).

دیگر نظریه‌پرداز رشد اقتصادی، هیگینز^۷ است. وی دوگانگی تکنولوژیکی با تاکید بر بیکاری ناشی از ساختار اقتصادی یا بیکاری ناشی از تکنولوژی یا تکنیک‌های تولیدی را دلیل توسعه‌نیافتگی جهان سوم می‌داند. از نظر او «تکنولوژی تولیدی بخش سنتی و کشاورزی، کاربر، اما در بخش صنعتی و پیشرفته، سرمایه‌بر» است (جیروند، ۱۳۷۵: ۹۹). این دوگانگی مانع توسعه است. اندروس^۸ معتقد است که شرایط اقتصادی جامعه و میزان مشارکت مردم بر توسعه تأثیر دارد. فشارهای اقتصادی مانند تورم، رکود، بهره‌کشی، انحصار و تغییرات ساختاری اقتصادی عواملی هستند که می‌توانند تفاوت‌های میزان مشارکت مردم را تبیین نمایند. مسائل اقتصادی مثل پایین بودن درآمد گروه‌های کم‌درآمد یا بیکاری، خود عامل پایین آمدن میزان

1. Price
2. Oakley & Marsden
3. Dupuis
4. Todaro
5. Harrod-Domar model
6. Lewis
7. Higgins
8. Andros

مشارکت هستند. وجود بحران در جامعه، به‌ویژه وقتی که بحران‌های اقتصادی - اجتماعی یا سیاسی، بحرانی ملی تلقی شود، بر میزان مشارکت مردم مؤثر است (پرچمی، ۱۳۸۶: ۴۶).

لیپست^۱ معتقد است که بین مشارکت و عوامل اجتماعی و اقتصادی رابطه قوی وجود دارد. او در مورد متغیر توسعه اقتصادی به عواملی چون ثروت، صنعتی شدن، شهرنشینی و تحصیلات اشاره می‌کند و معتقد است، توسعه اقتصادی باعث افزایش درآمد می‌شود که این خود امنیت بیش‌تر اقتصادی و گسترش تحصیلات را به وجود می‌آورد و می‌تواند اساس و شالوده دموکراسی را فراهم کند. وی زیربنای نظریه خود را همانند مارکس، زیربنای اقتصادی قرار می‌دهد و توسعه اقتصادی (مانند سطح بالای صنعتی شدن، فراگیری آموزش و پرورش و شهری شدن) را پیش‌شرط و پیش‌نیاز اصلی توسعه می‌داند (محسنی تبریزی، ۱۳۷۵: ۸۹).

نظریه "قطب رشد" نیز به سرمایه‌گذاری کلان در صنایع و در بزرگترین شهرها تاکید دارد. فرانسوا پرو^۲ از بزرگترین نظریه‌پردازان این نظریه، معتقد است که جوهر و اصل توسعه صنعتی این واقعیت است که رشد یکباره و در همه جا ظاهر نمی‌شود، بلکه ابتدا در کانون‌هایی با شدت مختلف ظاهر شده و از طریق مسیرهای متنوع سرمایه‌گذاری صنعتی و با تاثیرهای گوناگون، بر کل اقتصاد تاثیر می‌گذارد (بختیاری و دهقانی‌زاده، ۱۳۹۲: ۶۴).

در ادامه به بررسی پیشینه تجربی مرتبط با توسعه شهر تبریز پرداخته خواهد شد تا تحقیقات تجربی انجام گرفته در این حیطه مورد مرور و بررسی قرار گیرند.

مروری بر پیشینه تجربی

صادقی و سعیدی اقدم (۱۳۹۳) پژوهشی با عنوان «شناسایی و رتبه‌بندی عوامل موثر بر توسعه‌نیافتگی اقتصاد ایران از دیدگاه خبرگان با استفاده از روش تلفیقی تصمیم‌گیری آزمون و خطا و فرایند تحلیل شبکه‌ای فازی» به انجام رساندند. یافته‌ها نشان می‌دهند از بین عوامل موثر بر توسعه‌نیافتگی اقتصاد، عوامل مدیریتی، بیشترین تاثیر را بر توسعه‌نیافتگی دارد و شاخص‌های فرهنگی، سیاسی و مالی در اولویت‌های بعدی قرار دارند. عزیزی و سیدیان هاشمی (۱۳۹۵) پژوهشی با عنوان «بررسی عوامل موثر بر توسعه اجتماعی و اقتصادی در شهر اصفهان» انجام دادند. نتایج پژوهش نشان داد که متغیرهای کیفیت زندگی، رفاه فردی، برابری قدرت خرید، احساس عدالت اجتماعی و درآمد سرانه به ترتیب بیشترین سهم را در پیش‌بینی متغیر توسعه اجتماعی و اقتصادی شهروندان شهر اصفهان دارند. امرایی و اشرفی‌پور (۱۳۹۵) پژوهشی با عنوان «مروری بر توسعه اقتصادی و مهم‌ترین عوامل موثر بر آن با استفاده از رویکرد داده‌های ترکیبی» انجام دادند. یافته‌ها نشان دادند در کشورهای در حال توسعه شاخص مهار تورم و در کشورهای توسعه‌یافته شاخص کیفیت تکنولوژی دارای بیشترین تاثیرگذاری بر سطح توسعه کشورها می‌باشند. ویسی‌بناب و همکاران (۱۳۹۸) پژوهشی با نام «تحلیل عوامل اقتصادی اثرگذار بر زیست‌پذیری شهری (مورد مطالعه: کلان‌شهر تبریز)» انجام دادند. نتایج پژوهش بیانگر آن است که شاخص‌هایی از قبیل: وضعیت امنیت شغلی، درآمد مناسب و کافی، داشتن شغل مناسب، فرصت شغلی مناسب و وجود فرصت‌های درآمدزایی، اثرگذاری بیشتری نسبت به سایر شاخص‌ها بر زیست‌پذیری کلان‌شهر تبریز دارند.

عمران قریشی^۳ (۲۰۱۹) پژوهشی با عنوان «مدیریت عوامل اقتصادی-اجتماعی تحت نظارت بخش توسعه پایدار سازمان ملل» انجام داد. نتایج نشان داد که بین درآمد سرانه و انتشار کربن در کشورهای مختلف ارتباط مستقیم وجود دارد. آگاروال^۴ و همکاران (۲۰۲۰) پژوهشی با عنوان «یک رویکرد کیفی نسبت به عوامل مهم برای توسعه پایدار کارآفرینی اجتماعی زنان: موارد هند» انجام دادند. در طی بررسی و تجزیه و تحلیل موارد، مشاهده شد که عوامل فردی، اجتماعی و

1. lipset

2. Perrot

3. ImranQureshi

4. Agarwal

محیطی بر توسعه یادگیری و صلاحیت‌های کارآفرینی تأثیرگذار است. یافته‌های این مطالعه تسهیل روند اقتصادی و فعالیت‌های مالی را توصیه کردند. سروللو رویو^۱ (۲۰۲۰) پژوهشی با عنوان «توسعه پایدار، عوامل اقتصادی و مالی، که بر کارآفرینی مبتنی بر فرصت تأثیر می‌گذارد» انجام دادند. یافته‌ها نشان داد؛ در تحلیل انگیزه کارآفرینی فرصت محور، جنبه‌های اقتصادی و مالی به طور مشترک با برابری اجتماعی و جنسیتی، آموزش، تولید مسئولانه و شاخص‌های زیرساختی تأثیرگذار هستند.

در جمع‌بندی پیشینه تجربی پژوهش باید اشاره کرد که تقریباً تمام پژوهش‌های مرور شده در حیطه توسعه با روش کمی انجام گرفته است و جای پژوهش با رویکرد کیفی خالی می‌باشد و پژوهش حاضر سعی دارد تا با رویکرد کیفی به موضوع توسعه در تبریز نگاه کند و با مراجعه به متخصصین عوامل اجتماعی تأثیرگذار بر توسعه شهر تبریز را شناسایی کند. در واقع نوآوری پژوهش حاضر، کاربرد استقرایی در تحلیل مسئله پژوهش است.

روش‌شناسی

تحقیق حاضر بدنبال شناسایی مفاهیم مهم و موثر در توسعه شهر تبریز از دیدگاه افراد مطلع و متخصص این شهر می‌باشد، بنابراین بهترین روش دستیابی به چنین هدفی روش کیفی می‌باشد (فلیک، ۱۳۸۸: ۲۲۹) زیرا برای اطلاع از مفاهیم اقتصادی موثر بر توسعه که متناسب با فرهنگ، زمینه تاریخی، زبان و قومیت شهر تبریز باشد نمی‌توان از روش‌های کمی بهره برد.

روش اصلی جمع‌آوری داده‌ها مصاحبه عمیق نیمه‌ساختاریافته بود که به دلیل انعطاف و عمیق بودن برای پژوهش‌های کیفی مناسب است. مصاحبه با سؤالات کلی و ساده شروع شد و به لحاظ رویشی بودن تحقیق حاضر، سؤالات خرد با جزئیات بیشتر به هنگام انجام مصاحبه‌های عمیق طرح گردید. تجزیه و تحلیل یافته‌ها نیز با کمک کدگذاری انجام شد.

روش نمونه‌گیری در این پژوهش، هدفمند^۲ می‌باشد. برای نمونه‌گیری افراد مورد مشاهده در پژوهش‌های کیفی به جای نمونه‌گیری احتمالی از راهبردهای نمونه‌گیری قصدی یا نمونه‌گیری هدفمند استفاده می‌شود که پژوهشگر سعی بر آن دارد که افراد را چنان انتخاب کند تا به هدف تحقیق، دست یابد (بازرگان، ۱۳۸۹: ۵۵). نمونه مورد بررسی این پژوهش دربردارنده مطلعین کلیدی شهر تبریز بود و در انتخاب مصاحبه‌شوندگان تلاش شد افراد پرنفوذ و دارای پست‌های کلیدی و موثر در شهر تبریز انتخاب گردد. نمونه‌ای که با آنها مصاحبه انجام شد شامل ۴۵ نفر از مدیران عالی‌رتبه شهرداری و استانداری، فرمانداری، اعضای شورای شهر، اساتید دانشگاه، فعالان اجتماعی و زیست‌محیطی، موسسان و فعالان سازمان‌های مردم‌نهاد (سمن‌ها) و مسئولین ذیربط بودند. در انتخاب نمونه سعی بر این شد تا قاعده «رعایت حداکثر تنوع» مدنظر قرار گیرد و تنوع در جنسیت، شغل، تحصیلات و سن پاسخگویان وجود داشته باشد تا داده‌های پژوهش اطلاعات جامع و کاملی را دربرگیرد. فرایند نمونه‌گیری تا زمانی ادامه پیدا کرد که اشباع اطلاعاتی حاصل شد و در جریان مصاحبه اطلاعات جدیدی استخراج نگردید.

به منظور بررسی اعتبار و اطمینان از قابلیت اعتماد داده‌ها^۳ محقق در طول مدت طولانی با داده‌ها درگیر بود و بارها جداول بدست آمده را بازخوانی و ایرادات و نواقص موجود را رفع کرد و این ارتباط مداوم به اطلاعات بدست آمده عمق و دقت بیشتری بخشید. در ضمن برای اطمینان از هماهنگی بین کدهای به‌دست‌آمده با تجارب مشارکت‌کنندگان از روش بازنگری مشارکت‌کنندگان^۴ استفاده شده و داده‌های به‌دست‌آمده برای تأیید یا اصلاح به مشارکت‌کنندگان داده شد تا داده‌ها بررسی گردند و توافق نظری بین پژوهشگر و مصاحبه‌شوندگان حاصل شود.

1. Cervelló-Royo
2. Purposeful sampling
3. Trustworthiness
4. Member check

اطلاعات زمینه‌ای مصاحبه‌شوندگان

جامعه آماری این پژوهش شامل ۴۵ نفر از متخصصین و مطلعین کلیدی شهر تبریز بود. حدود ۱۸ درصد پاسخگویان را خانم‌ها و ۸۲ درصد را آقایان تشکیل داده‌اند که تعداد خانم‌ها معادل ۸ نفر و آقایان ۳۷ نفر می‌باشد. همچنین بازه سنی پاسخگویان از ۲۶ تا ۶۵ سال می‌باشد و فراوانی سنین مختلف نیز بین ۱ تا ۴ مورد است. بیشترین میزان فراوانی ۴۰ سال است که معادل ۴ نفر می‌باشد. همچنین لازم به ذکر است که نمونه پژوهش از بین افراد متخصص انتخاب شد، بطوری که تقریباً ۸۷ درصد مصاحبه‌شوندگان دارای مدرک تحصیلی کارشناسی ارشد و دکتری بودند و کمترین میزان تحصیلات مصاحبه‌شوندگان تحصیلات فوق دیپلم با فراوانی ۲ درصد بود. اطلاعات زمینه‌ای مصاحبه‌شوندگان در جدول (۱) آورده شده است.

جدول شماره ۱: اطلاعات زمینه‌ای مصاحبه‌شوندگان

تحصیلات	فراوانی	درصد فراوانی	درصد فراوانی تجمعی
دیپلم	۲	۴,۴	۴,۴
فوق دیپلم	۱	۲,۲	۶,۷
لیسانس	۳	۶,۷	۱۳,۳
فوق لیسانس	۱۸	۴۰	۵۳,۳
دکتر	۲۱	۴۶,۷	۱۰۰
تجمع کل	۴۵	۱۰۰	

یافته‌ها

تعریف توسعه: بعنوان اولین پرسش این پژوهش از متخصصین درباره تعریف توسعه سوال شد و هر یک از مطلعین بر اساس دیدگاه و تجربیاتی که داشته تعریف خاصی از توسعه ارائه کردند. نهایتاً بر اساس جمع‌بندی انجام گرفته از نظر آنان این تعریف به دست آمد: «توسعه سازه‌ای پیچیده و چندلایه است که از ابعاد اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، فرهنگی، انسانی، جنسیتی و زیست‌محیطی تشکیل شده است که نبود هر کدام از آن‌ها بدنه حیات شهری را با اختلالات عدیده‌ای مواجه می‌سازد و از کیفیت زندگی ساکنان می‌کاهد و وجود آنها به ارتقای کیفیت زندگی همه اقشار کمک خواهد کرد».

مولفه‌های توسعه: در مصاحبه با متخصصین هر کدام از مصاحبه‌شوندگان به مولفه‌های خاصی اشاره نمودند. در جمع‌بندی نظرات آنها می‌توان بیان کرد: «توسعه دربردارنده مولفه‌های؛ اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگ، انسانی، زیست‌محیطی، شهری و کالبدی می‌باشد. توسعه وقتی موزون خواهد بود که در تمام ابعاد، نمره قابل قبولی بدست آید و گرنه با نادیده گرفتن برخی از ابعاد و توسعه برخی ابعاد دیگر، توسعه قابل قبولی بدست نمی‌آید».

توسعه یافتگی یا عدم توسعه یافتگی: در ادامه از متخصصین حوزه‌های مرتبط در شهر تبریز سوال شد که آیا بر اساس تعریف ارائه شده از سوی آنان، شهر تبریز توسعه یافته تلقی می‌شود یا خیر؟ در پاسخ به این سوال ۶۰ درصد مصاحبه‌شوندگان اعتقاد داشتند که شهر تبریز در برخی از ابعاد به توسعه دست یافته ولی در کل نمی‌توان شهر تبریز را شهری توسعه یافته دانست. ۳۰ درصد بیان کردند راه طولانی تا دست‌یابی به توسعه در پیش است و ۱۰ درصد هم توسعه شهر تبریز را قابل قبول دانستند.

مفاهیم اقتصادی تاثیرگذار بر توسعه

بر اساس مصاحبه‌های انجام شده و داده‌های بدست آمده؛ ۴ مفهوم اقتصادی موثر بر توسعه شهر تبریز بدست آمد که عبارتند از: «عدم رضایت از رفاه مادی»، «احساس محرومیت نسبی در ارتباط با صنعت»، «کم‌توجهی به صنایع بومی» و «عملکرد نامطلوب اقتصادی دولتمردان».

عدم رضایت از رفاه مادی: پاسخ گویان عدم رضایت از رفاه مادی را از عوامل موثر در عدم همراهی و مشارکت مردم در توسعه شهر تبریز دانستند. این مفهوم نشان می‌دهد تا زمانی که نیازهای اولیه و اساسی جامعه‌ای رفع نشود سخن گفتن از توسعه کار درستی نمی‌باشد. چون توسعه زمانی محقق می‌شود که مردم نیاز مادی و اقتصادی نداشته باشند و سعی کنند بر کیفیت زندگی خود بیفزایند. مصاحبه‌شوندگان عقیده داشتند وقتی افراد جامعه از شرایط مادی جامعه رضایت نداشته باشند، هیچ همراهی نسبت به دولت و برنامه‌های آن نخواهند داشت و ممکن است دست به اقداماتی در مقابل برنامه‌ها، قوانین و بخشنامه‌های دولتی بزنند.

یکی از مسئولین استانداری اشاره کرد «وضعیت اقتصادی روی فرد خیلی تاثیر داره، بنظرم وقتی آدم از شرایط مالی و زندگی راضی باشه همین رضایت میتونه محرک برای مشارکت فرد باشه ولی شاید تو طبقات پایین کمتر مشارکت کنند، چون رضایت کمتری از زندگی دارند».

استاد اقتصاد اشاره کرد «شرایط اقتصادی میتونه موثر باشه خصوصاً تحریم‌هایی که ایجاد شده نوعی محدودیت هست که مردم باهاش درگیرند و گذران زندگی را به آنها سخت کرده. همه اینها تو رفتار و عملکرد مردم موثر هستند». یکی از موسسان سمن‌ها بیان کرد «وقتی مردم میبینن تورم و فشار اقتصادی زیاد هست از همه چیز قهر میکنه چون شرایط زندگی‌شون روزبه‌روز سخت‌تر میشه و همراهی خودشون رو تو بهبود شرایط زندگی‌شون موثر نمی‌دونند». یکی از مسئولین شهرداری عقیده داشت «هر چقدر معاش بالا و تورم پایین باشه و بازار رونق داشته باشه مشارکت بالا میره و هرچقدر تورم بالا باشه معاش مردم میاد پایین و مشارکت هم طبیعتاً میاد پایین». مسئول بخش توسعه شهری تاکید کرد «رشد نرخ بیکاری، تورم و رکود اقتصادی، شرکت‌های صنعتی ورشکسته، مشکل مسکن، پایین بودن حقوق و دستمزدها، ازدواج و غیره در مشارکت مردم تبریز تاثیرگذار است و باعث نارضایتی تو امور میشه». مفهوم و مقولات مرتبط با این مفهوم در جدول شماره ۲ آورده شده است.

جدول شماره ۲: مقولات و مفاهیم استخراج شده درباره عدم رضایت از رفاه مادی

مفهوم	مقولات
عدم رضایت از رفاه مادی	تحریم اقتصادی، عدم ثبات قیمت کالا (تورم بالا)، بازار بی‌رونق، گرانی، سطح رفاه پایین، رشد نرخ بیکاری، فقر و درآمد کم

احساس محرومیت نسبی در ارتباط با صنعت: پاسخگویان عقیده داشتند که تبریز شهری صنعتی بود که از قدیم صنایع مهم و مادر را در خود جای داده بود؛ درحالی که طی سال‌های اخیر نه تنها این مزیت صنعتی بودن خود را حفظ نکرده بلکه امروزه از سایر شهرهای غیرصنعتی عقب‌تر افتاده است. مصاحبه‌شوندگان اعتقاد دارند این عقب‌ماندگی در پی سیاست‌های کلان می‌باشد که یا بصورت ندانسته و یا به‌صورت تعمدی اتفاق افتاده است و همین اتفاق پیامدهای نامناسبی در برداشته از جمله؛ گسترش بیکاری و پایین آمدن سطح اقتصادی زندگی مردم. مصاحبه‌شوندگان بیان کردند چنین اقداماتی سبب دوری مردم از دولت و برنامه‌های آن می‌شود.

یکی از مسئولین فرمانداری گفت «قبلاً تبریز را شهر صنعتی می‌نامیدیم ولی الان اینطور نیست. امروزه ما فقط تو یکی دوتا شرکت‌های صنایع قضایی پیشگام هستیم و سایر صنایع و محصولات ما قدیمی هست». عضو شورای شهر بیان کرد «یه مدت تو سال‌های نه چندان دور تبریز قطب اقتصادی کشور بود و شکوفاترین شهر کشور بعد از تهران بود ولی امروز به مرور این جایگاهش رو از دست داده و جایگاه صنعتی ما بشدت سقوط کرده که سبب دلزدگی بین مردم شده». مسئول اداره برنامه‌بودجه بیان کرد «میانگین درآمد مناطق ترک‌نشین از سایر مناطق خیلی پایین است و مردم تو مسافرت‌ها و رفت‌وآمدها اینو میبینند و متوجه میشن. تو آذربایجان بعد از انقلاب، صنعت مادر دیده نمیشه و صنعت توریسم اصلاً بهش ارزش داده نشده»، یکی از مسئولان شهرداری بیان کرد «در شهر تبریز اصلاً به صنعت توریسم ارزش داده نشده و جاذبه‌های شهر تبریز اصلاً شناخته نشده است» یکی از فعالان اقتصادی بیان کرد «تو این سال‌ها صنایع بومی ما کم‌کم

مضمحل شدند اونم بخاطر واردات بی رویه از چین و عدم حمایت از صنایع داخلی هست». مفهوم و مقولات مرتبط با مفهوم «احساس محرومیت نسبی در ارتباط با صنعت» در جدول شماره ۳ آورده شده است.

جدول شماره ۳: مقولات و مفاهیم مستخرج درباره احساس محرومیت نسبی در ارتباط با صنعت

مفهوم	مقولات
احساس محرومیت نسبی در ارتباط با صنعت	صنعت عقب مانده در مقایسه سایر استان، نبود صنعت مادر در تبریز، نبود صنایع لازم در مقایسه سایر استان، تحیف شدن صنعت، عدم توجه به صنعت توریسم تبریز

عملکرد نامطلوب اقتصادی دولتمردان: این مفهوم اشاره به این دارد که عملکرد نامطلوب مسئولین و دولتمردان در حیطه اقتصاد (فسادهای مالی و کم کاری در قبال وظایف)، از سویی سبب بی‌اعتمادی مردم به رفتار و عملکرد سیاستمداران می‌شود و از سوی دیگر سبب به هدر رفتن سرمایه اقتصادی کشور می‌گردد و فرایند توسعه را با مشکل مواجه می‌سازد. مسئول امور انتخابات گفت «مردم می‌گن وقتی این‌همه اختلاس رخ میده، ما چرا باید تو امور کشور مشارکت داشته باشیم؟ اینا تاثیر منفی داره نتیجه چنین اتفاقاتی گسترش بی‌تفاوتی نسبت به امور کشور در بین مردم است». مسئول امور جوانان بیان کرد «بنظر من مردم تو امور کشور مشارکت و همراهی می‌کنند چون امید به بهبود و تغییر شرایط جامعه را دارند و مشارکت برایشون بعنوان راه‌حلی است که کمک کنند تا مشکلات جامعه رفع بشه». از مسئولان استانداری بیان کرد «امید به تغییر انگیزه به همراهی میده و اگه این همراهی رخ نده دولت به مشکل برمیخوره. برای رسیدن به توسعه همه باید به نوعی تلاش کنند». مقولات مرتبط با مفهوم «عملکرد نامطلوب اقتصادی دولتمردان» عبارتند از: فسادهای مالی، عدم بهبود وضع مالی زندگی، ایجاد شغل و درآمد برای جوانان، وضع نامناسب بیکاری، رکود اقتصادی، نبود ثبات اقتصادی. این مفهوم و مقولات مرتبط در جدول شماره ۴ آورده شده است.

جدول شماره ۴: مقولات و مفاهیم استخراج شده درباره عملکرد نامطلوب اقتصادی دولتمردان

مفهوم	مقولات
عملکرد نامطلوب اقتصادی دولتمردان	فسادهای مالی، عدم بهبود وضع مالی زندگی، ایجاد شغل و درآمد برای جوانان، وضع نامناسب بیکاری، رکود اقتصادی، نبود ثبات اقتصادی

کم توجهی به صنایع بومی: مصاحبه‌شوندگان اعتقاد دارند متغیر موثر دیگر که می‌تواند آمار اشتغال را افزایش داده و کیفیت زندگی مردم را بالا ببرد و روند دست‌یابی به توسعه را تسهیل کند، توجه به صنایع بومی است، در مقابل نیز «کم‌توجهی به صنایع بومی» مانع دست‌یابی به توسعه می‌شود که از نظر مصاحبه‌شوندگان، طی سال‌های اخیر این اتفاق در شهر تبریز رخ داده است. یکی از فعالین اجتماعی بیان کرد «بعد از انقلاب هیچ کارخانه‌ای در تبریز راه‌اندازی نشده است. هر چی هم کارخانه دولتی هم در تبریز بود، یا فروخته شد یا ورشکسته شد. بعد از انقلاب هر کارخانه‌ای که تو تبریز هست یا فرسوده شده یا تعطیل شده». یکی از فعالان اقتصادی اشاره کرد «تو این ۲۰ سال صنایع بومی ما کم‌کم مضمحل شدند، و با این شرایط نمی‌شه انتظار داشت که به توسعه دست پیدا کنیم». کارشناس اداره بازرگانی بیان کرد «به زمانی که خیلی دور نیست، استان آذربایجان شرقی تو صنعت فرش و کفش قطب اقتصادی محسوب می‌شد، اما الان ۹۰ درصد این صنایع از بین رفته». یکی از فعالین عرصه اقتصاد بیان کرد «ما تو صنعت چرم یه نهاد قدرتمند بودیم که اجناس مختلفی رو تولید می‌کردیم، صنعت مارو سیاست‌های اشتباه اقتصادی نابود کرد، کشاورزی ما رو هم خشکسالی ضعیف کرده، همه اینا رو اقتصاد تأثیر می‌ذاره و اقتصاد هم رو توسعه موثر هست». این مفهوم دربردارنده مقولات؛ عدم حمایت اقتصادی از صنایع تبریز

در سال‌های اخیر، از بین رفتن صنایع بومی آذربایجان، عدم حمایت از صنایع فرش و کفش می‌باشد که در جدول شماره ۵ آورده شده است.

جدول شماره ۵: مقولات و مفاهیم استخراج شده درباره کم توجهی به صنایع بومی

مفهوم	مقولات
کم توجهی به صنایع بومی	عدم حمایت اقتصادی از صنایع تبریز در سال‌های اخیر، از بین رفتن صنایع بومی آذربایجان، عدم حمایت از صنایع فرش و کفش

مفاهیم تسهیل‌گر و مداخله‌گر توسعه

بجز مفاهیم اقتصادی اشاره شده، مصاحبه‌شوندگان به دو مفهوم تسهیل‌گر و مداخله‌گر نیز اشاره کردند که دست‌یابی به توسعه را به تأخیر انداخته‌اند؛ این دو مفهوم عبارتند از: «احساس تبعیض اقتصادی بین مرکز و پیرامون» و «کم‌توجهی به زیر ساخت‌های حمل و نقلی».

احساس تبعیض اقتصادی بین مرکز و پیرامون: این مفهوم بیانگر احساس پاسخگویان نسبت به وضعیت اقتصادی استان در مقایسه با وضع اقتصادی سایر استان‌ها است. در توضیح این مفهوم می‌توان به نظریه فریدمن اشاره کرد. او اعتقاد داشت هر کشوری از یک یا چند بخش هسته‌ای و مناطق پیرامون تشکیل می‌شود که نواحی هسته‌ای از راه‌هایی سلطه اطلاعاتی، نوسازی، روانی و برتری خود را بر پیرامون اعمال می‌کنند. در نتیجه ساختار فضایی کشور به شکل آشکار به دو بخش متمایز مرکز (به عنوان قدرت و سلطه) و پیرامون (به عنوان جزء وابسته به مرکز) تقسیم می‌شود و این روابط نابرابر در بسیاری موارد به سود مرکز پایان می‌یابد (کاویانی‌راد و همکاران، ۱۳۹۷: ۲۲۱). احساس تبعیض اقتصادی در سخنان اکثر پاسخگویان وجود داشت و مصاحبه‌شوندگان عقیده داشتند تبعیض اقتصادی از یک سو سبب احساس جدایی افراد از مرکز و برنامه‌های آن شده است و از سوی دیگر پیامدهایی نظیر وجود تبعیض اقتصادی، عدم اختصاص بودجه را در پی داشته که روند توسعه در آذربایجان شرقی را کند کرده است.

کارشناس سازمان برنامه و بودجه بیان کرد «بر اساس بررسی‌های ما میانگین درآمد استان ما از میانگین کل کشور پایین است. از نظر اشتغال اعداد وضع ما رو درست نشون میده ولی این آمار اشتغال رسمی ارائه شده، غیرواقعی هست؛ آمار و بررسی‌های غیررسمی نشون میده وضعیتمون خوب نیس و سهم ما از تولید ناخالص داخلی از میانگین کل کشور خیلی پایین هست». یکی از اساتید بیان کرد «هر کس با یه بررسی متوجه می‌شه که سهم ما از تولید ناخالص داخلی از میانگین کل کشور خیلی پایین هست». از مسئولین شهرداری بیان کرد «طی سال‌های اخیر هیچ کارخانه‌ای تو تبریز راه‌اندازی نشده و در مقابل صنایع مادر تو استان‌های مرکزی تاسیس شدند». این مفهوم و مقولات مرتبط آن در جدول شماره ۶ آورده شده است.

جدول شماره ۶: مقولات و مفاهیم مستخرج درباره احساس تبعیض اقتصادی بین مرکز، پیرامون

مفهوم	مقولات
احساس تبعیض اقتصادی بین مرکز و پیرامون	درآمد کم نسبت به سایر استان‌ها، اشتغال پایین نسبت به سایر استان‌ها، تولید کم به نسبت سایر استان‌ها، وضع اقتصادی نامناسب در مقایسه با سایر استان‌ها، تمرکز بودجه و امکانات در مرکز و محرومیت سایر مراکز از این امکانات

کم‌توجهی به زیرساخت‌های حمل‌ونقلی: عدم گسترش و تقویت زیرساخت‌های حمل‌ونقلی استان، در حیطه وظایف و اختیارات دولت است و عدم تحقق به آن از سویی سبب تداوم احساس جدایی بین مردم و مرکزیت می‌شود. همچنین لازم به ذکر است که «کم‌توجهی به زیرساخت‌های حمل‌ونقلی» کند شدن روند توسعه در استان را در پی دارد، زیرا یکی از شاخص‌های توسعه؛ بهبود و ارتقای زیرساخت‌های حمل‌ونقلی است که می‌تواند بعنوان متغیری تسهیل‌گر، فرایند دست‌یابی به توسعه را جهت دهد.

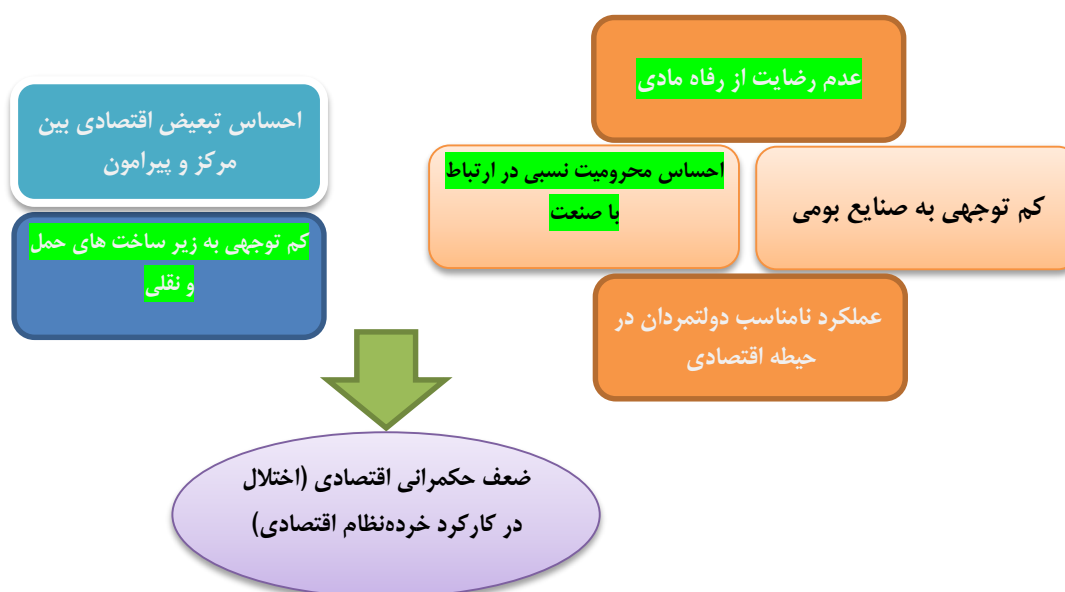
عضو شورای شهر گفت «استان ما فقیرترین حوزه حمل‌ونقل تو ایران را دارا هست، هم تو زمینه راه‌آهن هم اتوبان و هم هوایمایی و معلوم هست که صحبت کردن از توسعه تو این شرایط بی‌معنی هست». مسئول توسعه شهری در یکی از سازمان‌ها بیان کرد «راه یکی از شاخص توسعه هست، بوسیله راه و ارتباطات هست که تجارت و خرید و فروش انجام میشه و نقش مهمی میتونه تو وضعیت اقتصادی به منطقه‌ای بذاره، ما چندتا جاده داریم که تو میزان مرگ‌ومیر در ایران رتبه اول هستند که تو استان ما قرار داره». بر اساس داده‌های بدست آمده، این مفهوم دربردارنده مقولات «عدم توسعه سیستم حمل‌ونقل تبریز، عدم رسیدگی به توسعه جاده‌های حمل و نقلی» می‌باشد. این مفهوم و مقولات مرتبط با آن در جدول شماره ۷ آورده شده است.

جدول شماره ۷: مقولات و مفاهیم مستخرج درباره کم توجهی به زیر ساخت‌های حمل و نقلی

مفهوم	مقولات
کم توجهی به زیر ساخت‌های حمل و نقلی	عدم توسعه سیستم حمل و نقل تبریز، عدم رسیدگی به توسعه جاده‌های حمل و نقلی
کم توجهی به زیر ساخت‌های حمل و نقلی	آذربایجان و نحیف شدن ناوگان حمل‌ونقل عمومی در تبریز

مضمون اصلی: در تحقیق حاضر، مضمون اصلی که به‌دست آمد، «ضعف حکمرانی اقتصادی (اختلال در کارکرد خرده‌نظام اقتصادی)» می‌باشد. این مفهوم مستخرج از؛ ۴ مفهوم اقتصادی اصلی موثر بر توسعه (عدم رضایت از رفاه مادی، احساس محرومیت نسبی در ارتباط با صنعت، کم توجهی به صنایع بومی و عملکرد نامطلوب اقتصادی دولتمردان) و دو مفهوم مداخله‌گر (احساس تبعیض اقتصادی بین مرکز و پیرامون، کم توجهی به صنایع بومی) می‌باشد.

متخصصین عقیده دارند عوامل اقتصادی تاثیر بسزایی در روند دستیابی به توسعه دارند و اختلال و ضعف در خرده‌نظام اقتصادی سبب اختلال و کندی در دستیابی به توسعه می‌شوند. مفهوم «ضعف حکمرانی اقتصادی (اختلال در کارکرد خرده‌نظام اقتصادی)» به معنای ضعف عملکرد نهادهای اقتصادی و نهادهای مرتبط با آن در جامعه می‌باشد. در نهایت بر اساس مصاحبه‌های انجام شده و مفاهیم استخراج شده؛ مدل پارادایمی تحقیق بدست آمد که در شکل شماره ۱ به نمایش درآمده است.

شکل شماره ۱: مدل پارادایمی عوامل اقتصادی مرتبط با توسعه شهر تبریز

نتیجه‌گیری

هدف اصلی این پژوهش، شناسایی مفاهیم اقتصادی موثر بر توسعه شهر تبریز بود. یافته‌های پژوهش حاکی از «ضعف حکمرانی اقتصادی (اختلال در کارکرد خرده نظام اقتصادی)» به‌عنوان مضمون اصلی بود چرا که پاسخ‌های مصاحبه‌شوندگان نشان داد، ضعف و اختلال عمده در خرده‌نظام اقتصادی، سبب بروز و ایجاد مشکلاتی در سایر خرده نظام‌ها شده است. در این خصوص می‌توان به نظریه آجیل پارسونز^۱ اشاره کرد. بر اساس نظریه پارسونز جامعه بعنوان یک سیستم، متشکل از عناصری است که با یکدیگر در حال کنش و واکنش هستند (گولدرن، ۱۳۸۳: ۱۶۲)؛ (همیلتون، ۱۳۷۹: ۱۱۴). او در جامعه چهار ساختار یا خرده‌نظام اقتصاد، سیاست، اجتماع جامعه‌ای و فرهنگ را برحسب کارکردهایی که انجام می‌دهند، تشخیص می‌دهد. پارسونز اقتصاد را بعنوان یکی از چهار نظام فرعی جامعه در نظر می‌گیرد و روابط مبادله‌ای و کنش‌های متقابل اقتصاد را با سایر نظام‌های فرعی بررسی می‌کند. در مطالعات پارسونز اقتصاد نظام فرعی سازگاری جامعه است که دارای کنش‌های متقابل با سایر نظام‌ها است. او عقیده دارد نهادهای سیاسی اختیار کم یا زیاد کردن حجم نقدینگی را دارند. اختیار ایجاد پول، حفظ ارزش یا کاهش ارزش پول را دارند و در اساس نظام اقتصادی بر تصمیماتی که در مراجع سیاسی گرفته می‌شود مبتنی است و بر اساس این تصمیمات است که منابع مالی لازم برای سرمایه‌گذاری در اقتصاد تخصیص می‌یابد و اقتصاد نیز بهره‌وری اقتصادی را در مقابل این سرمایه و اعتبار نهاد سیاست به آن باز می‌گرداند (روشه، ۱۳۷۶) و همین امر نشان‌دهنده ارتباط متقابل خرده‌نظام‌های یک جامعه با یکدیگر است. بر اساس این نظریه اجزاء نظام به یکدیگر پیوسته‌اند، طبیعتاً هر تغییری که در جزئی از نظام اجتماعی پیش آید سبب تغییر در سایر اجزا می‌شود (گولدرن، ۱۳۸۳: ۲۳۶). اگر جامعه بعنوان نظام اجتماعی تصور شود که از چهار خرده‌نظام اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی متشکل شده است، در صورتی که در هر یک از این خرده‌نظام‌ها اختلالی پیش آید سبب اختلالاتی در سایر خرده‌نظام‌ها خواهد شد یا به عبارتی «ضعف حکمرانی اقتصادی در جامعه» سبب تضعیف توسعه در تبریز شده است.

مضمون اصلی تحقیق حاضر «ضعف حکمرانی اقتصادی (اختلال در کارکرد خرده‌نظام اقتصادی)» می‌باشد. مفهوم یاد شده به معنای ضعف و ناکارآمدی نهاد اقتصاد در جامعه می‌باشد. پاسخ‌گویان بیان کردند تورم بالا، عدم توان تامین مایحتاج زندگی توسط بخشی از اعضای جامعه، صادرات پایین، کاهش ارزش پول ملی و ... همگی بیانگر ضعف و اختلال در کارکرد خرده‌نظام اقتصادی در جامعه است و تاثیر عمیق در سایر خرده‌نظام‌ها و ابعاد اجتماعی خواهد داشت، بطوری که سبب آسیب دیدن اعتماد اجتماعی و کاهش سرمایه اجتماعی می‌گردد و اختلال در سایر خرده‌نظام‌ها را در پی خواهد داشت که سختی دستیابی به توسعه از نتایج آن محسوب می‌شود. این مضمون اصلی از ۴ مفهوم اصلی و ۲ مفهوم مداخله‌گر مستخرج شده است که بیانگر اختلال در کارکرد خرده‌نظام اقتصادی جامعه است.

مفهوم اول عبارتست از «عدم رضایت از رفاه مادی». مصاحبه‌شوندگان اعتقاد داشتند که عدم رضایت از رفاه مادی مانع مشارکت و همراهی مردم با برنامه‌های توسعه می‌شود. این مفهوم نشان می‌دهد تا زمانی که نیازهای اولیه و مادی جامعه‌ای رفع نشود و مردم برای حل مشکلات مادی خود در تلاش باشند، نمی‌توان از توسعه حرفی زد؛ چون قطعاً توسعه زمانی محقق می‌شود که مردم نیاز مادی نداشته باشند و سعی کنند در مسیر توسعه حرکت کنند. این یافته همسو با نظریه لیپست می‌باشد. لیپست زیربنای نظریه خود را همانند مارکس، زیربنای اقتصادی قرار می‌دهد و توسعه اقتصادی و بهبود شرایط مادی زندگی و بالاتر رفتن رضایت افراد از کیفیت مادی و اقتصادی زندگی خود را برای توسعه پیش شرط و پیش‌نیاز اصلی می‌داند. او معتقد است بین بهبود شرایط اقتصادی و مشارکت مردم در امور توسعه‌ای همبستگی قوی وجود دارد (محسنی تبریزی، ۱۳۷۵: ۸۹). لوئیس هم به مسئله توسعه‌نیافتگی در جوامع جهان سوم اشاره کرده و باور دارد یکی از دلایل عدم توسعه در این کشورها مازاد نیروی کار در سطح دستمزد حداقل معیشت است (لوئیس، ۱۳۶۸: ۱۶۷). درآمد پایین و عدم رضایت مردم از رفاه مادی سبب توسعه‌نیافتگی کشور می‌شود. این یافته همسو با یافته‌های پژوهش امرایی و اشرفی‌پور (۱۳۹۵) می‌باشد که نشان داد توزیع مناسب درآمد و مهار تورم به‌عنوان عوامل اقتصادی، در کشورهای درحال توسعه دارای

بیشترین تاثیرگذاری بر سطح توسعه کشورها می‌باشند. پژوهش عزیز و سیدیان هاشمی (۱۳۹۵) نیز نشان داد متغیرهایی چون بالاتر رفتن کیفیت زندگی، افزایش رفاه فردی، برابری قدرت خرید و درآمد سرانه دارای بیشترین سهم در تحقق توسعه می‌باشند. دیگر مفهوم مورد اشاره «احساس محرومیت نسبی در ارتباط با صنعت» می‌باشد. پاسخ دهندگان معتقدند یکی از عوامل تاثیرگذار در توسعه، صنعت کشور است. اگر این دو جنبه تقویت شود هم سبب توسعه در بعد کلان می‌شود و هم بالا رفتن سطح زندگی مردم را در پی خواهد داشت. این یافته همسو با نظر لوئیس است که بیان می‌کند راه توسعه در کشورهای توسعه نیافته رشد اقتصادی به شیوه سرمایه‌داری است و راه تحقق آن از طریق جابه‌جایی نیروی کار از بخش معیشتی به بخش سرمایه‌داری است و ایجاد بورژوازی صنعتی و تضمین تسلط پیوسته آن بر قدرت دولت است. با گسترش صنعت و ایجاد زیرساخت‌های اقتصادی لازم، می‌توان زمینه توسعه کشور را فراهم آورد (عنبری، ۱۳۹۵: ۶۱).

«کم‌توجهی به صنایع بومی» نیز مورد اشاره مصاحبه‌شوندگان قرار گرفت. از نظر مصاحبه‌شوندگان، ضعف صنایع بومی در شهر تبریز سبب کند شدن روند توسعه گشته است. بر اساس پژوهش‌ها، امروزه بخش صنعت در مقایسه با سایر بخش‌های مولد اقتصادی، به بخشی رهبری‌کننده در عرصه اقتصاد مبدل شده است. رشد صنعت امکان می‌دهد که قدرت عوامل تولید به طور مستمر افزایش یابد. با رشد صنعتی شدن، این امکان فراهم می‌شود که نیازهای مادی افراد جامعه بهتر تامین شود و نیروی کار شاغل در بخش صنعت از حقوق و امنیت اجتماعی بهتری بهره‌مند گردد. این یافته همسو با نظریه قطب رشد است که به سرمایه‌گذاری کلان در صنایع و در شهرهای بزرگ تاکید دارد و این نظریه معتقد است که جوهر و اصل توسعه صنعتی این واقعیت است که رشد بصورت یکباره ظاهر نمی‌شود، بلکه ابتدا در کانون‌های مختلف بشکل ایجاد صنایع بومی و داخلی و گسترش و رونق آنها ظاهر می‌شود و از این طریق بر کل اقتصاد تاثیر می‌گذارد (بختیاری و دهقانی‌زاده، ۱۳۹۲: ۶۶-۶۲).

دیگر مفهوم اشاره شده عبارتست از «عملکرد نامطلوب اقتصادی دولتمردان» که مانع دستیابی به توسعه می‌شود. مصاحبه‌شوندگان عقیده داشتند عدم انجام صحیح وظایف شغلی توسط دولتمردان، اختلاس و فسادهای رخ داده شده توسط مسئولین سبب کند شدن روند توسعه در سطح کلان و هم سبب بی‌اعتمادی مردم و عدم مشارکت آن‌ها در روند توسعه در سطح خرد می‌شوند. این همسو با یافته پژوهش افضلی (۱۳۹۰) است که با هدف (شناخت فساد اداری و تاثیر آن بر توسعه: علل، پیامدها و راهکارهای برون‌رفت از آن) انجام داده است. نتایج این پژوهش نشان داد که فساد اداری موجب کاهش سرمایه‌گذاری و بهره‌وری آن، تقلیل سطح خدمات اجتماعی به ویژه برای افراد فقیر و کم‌درآمد، افزایش هزینه زندگی و قیمت‌ها، کاهش رشد اقتصادی و در نهایت افزایش بیش‌تر فساد می‌گردد و مشخص است که اگر با این پدیده مقابله نشود، امیدی به رشد و توسعه کشور و پیشرفت و رفاه شهروندان نخواهد بود. همچنین صادقی و سعیدی اقدام (۱۳۹۳) در پژوهشی که انجام دادند به این نتیجه رسیدند که از بین عوامل پنج‌گانه موثر بر توسعه نیافتگی اقتصاد، عوامل مدیریتی، بیشترین تاثیر را بر توسعه نیافتگی دارد و سایر عوامل فرهنگی، سیاسی، اجتماعی و مالی در اولویت‌های بعدی قرار دارند.

بجز ۴ مورد اشاره شده، مصاحبه‌شوندگان به دو مفهوم اقتصادی مداخله‌گر نیز اشاره کردند که بر روند توسعه تاثیرگذار می‌باشد. اولین مفهوم «احساس تبعیض اقتصادی بین مرکز و پیرامون» نام دارد. این متغیر جزو متغیرهای مهم و مورد اشاره پاسخ‌دهندگان بود و بیش از اینکه متغیری اقتصادی محسوب شود، بیشتر بر حس عقب‌نگه‌داشته‌شدن اقتصادی از سوی مرکز اشاره دارد که شاید بتوان گفت که پیامد منفی این حس خیلی زیاد است. این یافته همسو با نظریات والرشتاین^۱ و پربیش^۲ می‌باشد. بر اساس نظریات آنان سکونتگاه‌ها به دو جزء اصلی مرکز (به عنوان کانون قدرت و سلطه) و پیرامون (به عنوان جزء وابسته به کانون مرکزی) تقسیم می‌شوند. فریدمن نیز اعتقاد داشت هر کشوری از یک یا چند بخش هسته‌ای و مناطق پیرامون تشکیل می‌شود که نواحل هسته‌ای از راه‌های اثر سلطه، اطلاعاتی، نوسازی، روانی برتری خود را بر

1. Wallerstein
2. Prebisch

پیرامون اعمال می‌کنند. در نتیجه ساختار فضایی کشور به شکل آشکار به دو بخش متمایز مرکز (به عنوان قدرت و سلطه) و پیرامون (به عنوان جزء وابسته به مرکز) تقسیم می‌شود. این مدل به عنوان مدلی برای بررسی نحوه سازمان فضایی فعالیت انسانی مبتنی بر توزیع نامتعادل و نابرابر قدرت اقتصادی و اجتماعی در سطح ملی قابل بررسی است. این روابط نابرابر در بسیاری موارد با اتخاذ رهنمودهای خاص اقتصادی-تجاری به سود مرکز پایان می‌یابد (کاویانی‌راد و همکاران، ۱۳۹۷: ۲۲۱).

یافته‌های پژوهش عزیزی و سیدیان هاشمی (۱۳۹۵) نیز به همین نتیجه اشاره دارد.

«کم‌توجهی به زیر ساخت‌های حمل‌ونقلی» آخرین مفهوم استخراج شده از مصاحبه‌ها است. مصاحبه‌شوندگان بیان کردند که علی‌رغم اهمیت زیرساخت‌های حمل‌ونقلی در توسعه شهری، چنین زیرساخت‌هایی در شهر تبریز وجود ندارد و همین امر سبب سختی دستیابی به توسعه می‌گردد. این یافته همسو با پژوهش ورمزیاری و ذاکر حقیقی (۱۳۹۵) است که بیان کردند حیات و ممت شهرها در اختیار حمل و نقل شهری است و سیستم‌های حمل و نقل معیوب و ناکارآمد پیامدهایی نظیر اتلاف منابع و انرژی، تشدید آلودگی و سختی ارتباطات و تعاملات را در پی دارد. لازم به ذکر است که موضوع حمل و نقل به عنوان ابزاری برای دستیابی به توسعه پایدار در شهر تلقی می‌شود و پیامدهای اقتصادی و اجتماعی برای منطقه در پی دارد.

بر اساس یافته‌های بدست آمده از مصاحبه‌ها پیشنهاد زیر برای تسریع روند توسعه ارائه می‌گردد:

- بهبود وضعیت اشتغال جامعه با فراهم کردن شایسته سالاری در جامعه.
 - کنترل تورم و بهبود وضع اقتصادی مردم و بالا بردن سطح زندگی اقتصادی.
 - توجه به گسترش و نوسازی صنعت در استان آذربایجان شرقی.
 - توجه به گسترش و نوسازی زیرساخت‌های حمل و نقلی در استان آذربایجان شرقی.
 - حمایت از تولیدات و صنایع بومی استان نظیر فرش و چرم، با فراهم کردن شرایط تبلیغات و صادرات به سایر کشورها.
- ایجاد قانون و سیستم کارآمد که مانع فسادهای اقتصادی شود و در صورت وقوع چنین اتفاقاتی با برخورد قاطع با افراد متخلف هم اعتماد آسیب‌دیده اجتماعی را ترمیم کنند و هم مانع وقوع دوباره چنین اتفاقاتی شوند.

منابع

- ازکیا، مصطفی؛ غفاری، غلامرضا (۱۳۹۴). *جامعه‌شناسی توسعه*، تهران، انتشارات کیهان.
- افضلی، عبدالرحمن (۱۳۹۰). «فساد اداری و تاثیر آن بر توسعه: علل، پیامدها و راهکارهای برون‌رفت»، *نشریه حقوق بین‌المللی*، شماره ۴۵: ۲۳۵-۲۶۴.
- امری، بهروز؛ اشرفی‌پور، مصطفی (۱۳۹۵). «مرور بر توسعه اقتصادی و مهمترین عوامل موثر بر آن با استفاده از رویکرد داده‌های ترکیبی»، *چاپ شده در همایش ملی در مدیریت توسعه (چالش‌ها و راهکارها در سازمان‌های دولتی و خصوصی*.
- اوکلی، پیترو، مارسدن، دیوید (۱۳۸۳). *رهیافت‌های مشارکت در توسعه روستایی*، ترجمه منصور محمودنژاد، تهران، جهاد دانشگاهی.
- بازرگان، عباس (۱۳۸۹). *مقدمه‌ای بر روش‌های تحقیق کیفی و آمیخته (رویکردهای متداول در علوم رفتاری)*، تهران، نشر دیدار.
- بختیاری، صادق؛ دهقانی‌زاده، مجید (۱۳۹۲). «نقش فعالیت‌های صنعتی در توسعه اقتصادی؛ رهیافت مدل داده-ستانده (مناطق شهری)»، *فصلنامه علمی-پژوهشی برنامه‌ریزی و بودجه*، سال هجدهم، شماره ۲: ۵۹-۷۹.
- پرچی، داود (۱۳۸۶). «بررسی مشارکت مردم در نهمین انتخابات ریاست جمهوری»، *پژوهشنامه علوم انسانی*، شماره ۵۳: ۸۲-۳۷.
- پیت، ریچارد، هارت ویک، الین (۱۳۸۹). *نظریه‌های توسعه*، ترجمه مصطفی ازکیا، رضا صفری‌شالی، اسماعیل رحمانپور، نشر لویه، تهران، چاپ دوم.
- تودارو، مایکل (۱۳۷۸). *توسعه اقتصادی در جهان سوم*، ترجمه غلامعلی فرهادی، تهران، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی توسعه.
- توکلی‌نیا، جمیله، شالی، محمد (۱۳۹۴). امکان‌سنجی راهبرد توسعه شهر (CDS) در توانمندسازی و ساماندهی سکونتگاه‌های غیررسمی منطقه یک کلانشهر تبریز، *نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی*، بهار، شماره ۳۶: ۱۱۷-۱۳۹.
- جیروند، عبدالله (۱۳۷۵). *توسعه اقتصادی*، تهران، دانشگاه علامه طباطبائی.
- خامچی، بهروز (۱۳۷۵). *بازار تبریز در گذر زمان*، انتشارات اطاق بازرگانی و صنایع و معادن تبریز.

- خامی، بهروز (۱۳۸۹). *شهر من تبریز*، انتشارات ندای شمس، تبریز.
- دوپوئه، گزایه (۱۳۷۴). *فرهنگ و توسعه*، ترجمه فراهانی و زرین قلم، تهران، مرکز انتشارات کمیسیون ملی یونسکو در ایران.
- رضوانی، محسن (۱۳۸۶). تحلیل رفتار انتخاباتی؛ (موردشناسی انتخابات نهم ریاست جمهوری)، *مجله معرفت*، اسفند، شماره ۱۲۳: ۱۴۹-۱۶۶.
- روشه، گی (۱۳۷۶). *جامعه‌شناسی تالکوت پارسونز*، ترجمه دکتر عبدالحسین نیک گهر، موسسه فرهنگی انتشاراتی تبیان.
- سریع القلم، محمود (۱۳۹۶). *راهی به سوی توسعه یافتگی ایران (مجموعه یادداشت‌هایی از پروفیسور محمود سریع القلم)*، انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرگان.
- سیدامامی، کاووس (۱۳۸۸). «تلویزیون و انتخابات ریاست جمهوری در ایران»، *پژوهش‌های ارتباطی*، سال ۱۶، شماره ۱: ۶۳-۹۱.
- صادقی، احمد؛ سعیدی اقدم، مهران (۱۳۹۳). «شناسایی و رتبه‌بندی عوامل موثر بر توسعه‌نیافتگی اقتصاد ایران از دیدگاه خبرگان با استفاده از روش تلفیقی آزمون و خطا و فرایند تحلیل شبکه‌ای فازی»، *نشریه سیاست‌گذاری پیشرفت اقتصادی*، سال دوم، شماره ۴: ۱۱۷-۱۵۶.
- ظهیری‌نیا، مصطفی، نیک‌خواه، هدایت‌الله، فلاحی‌شاه‌آباد، احمد، صادقی، سهیل، عزیززاده، امید (۱۳۹۵). «اعتماد اجتماعی و تاثیر آن بر مشارکت اجتماعی دانشجویان دانشگاه هرمزگان»، *پژوهش‌نامه فرهنگی*، شماره ۱۱: ۸۶-۱۳۶.
- عزیزی، ابوطالب؛ سیدیان هاشمی، سارا (۱۳۹۵). «بررسی عوامل موثر بر توسعه اجتماعی و اقتصادی در شهر اصفهان»، *نشریه علوم اجتماعی شوستر*، سال دهم، شماره ۱: ۲۷-۵۰.
- عنبری، موسی (۱۳۹۵). *جامعه‌شناسی توسعه از اقتصاد تا فرهنگ*، انتشارات سمت، تهران.
- غفاری، غلامرضا (۱۳۹۵). «پویایی‌شناسی برنامه‌های توسعه در ایران بعد از انقلاب اسلامی»، *نشریه مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران*، دوره ۵، بهار، شماره ۱: ۱-۱۸.
- فخرایی، سیروس (۱۳۸۳). «تحلیل جامعه‌شناختی مشارکت اجتماعی در ایران»، *مجموعه مقالات اولین همایش ملی طرح مسائل جامعه‌شناختی ایران*، تهران، انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی.
- فرزانه، سبق‌اله؛ رضانی، علی (۱۳۹۱). «بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و توسعه شهری (مطالعه موردی قائم شهر)»، *جامعه‌شناسی مطالعات جوانان*، سال سوم، شماره ۶: ۱۰۹-۱۳۲.
- فلیک، اووه (۱۳۸۸). *درآمدی بر تحقیق کیفی*، ترجمه: هادی جلیلی، چاپ دوم، تهران: نشر نی.
- کویانی راد، مراد؛ حسینی، محمدحسین؛ صادقی، وحید (۱۳۹۷). «تبیین رقابت انتخاباتی طایفه‌محور در چارچوب مدل مرکز-پیرامون؛ نمونه پژوهی: انتخابات ادوار هشتم، نهم و دهم در حوزه انتخابیه ممسنی و رستم»، *فصلنامه تحقیقات جغرافیایی*، سال سی و سوم، شماره ۳: ۲۱۹-۲۳۶.
- گولدنر، آوین (۱۳۸۳). *بحران جامعه‌شناسی غرب*، ترجمه فریده ممتاز، نشر انتشارات سهامی انتشار، تهران.
- لوئیس، آرتور (۱۳۶۸). *توسعه اقتصادی همراه با عرضه نامحدود نیروی کار؛ الگوهایی نظری در اقتصاد توسعه*، ویراست راجانی کانت، ترجمه غلامرضا آزاد ارمکی، تهران، انتشارات دیدار.
- محسنی‌تبریزی، علی‌رضا (۱۳۷۵). «بیگانگی مانعی برای مشارکت و توسعه ملی؛ بررسی رابطه میان بیگانگی و مشارکت اجتماعی و سیاسی»، *فصلنامه تحقیقات فرهنگی مرکز پژوهش‌های بنیادی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی*، شماره ۱: ۸۹-۱۰۹.
- مرصوصی، نفیسه، پورمحمدی، محمدرضا، نصیری، اسماعیل (۱۳۹۲). «ارزیابی توسعه پایدار کلان‌شهر تبریز»، *دوفصلنامه پژوهش‌های بوم‌شناسی شهری*، دوره چهارم، شماره ۸: ۴۷-۶۴.
- موسوی، میر طاهر (۱۳۹۱). «مشارکت اجتماعی یکی از مولفه‌های سرمایه اجتماعی»، *فصلنامه رفاه اجتماعی*، شماره ۲۲: ۹۲-۶۷.
- میقانی، احمد (۱۳۹۰). «مولفه‌های انسجام در دولت اسلامی»، *فصلنامه مطالعات دفاعی استراتژیکی*، شماره ۴۳: ۱۰۳-۱۴۷.
- ورمزیاری، مریم؛ ذاکر حقیقی، کیانوش (۱۳۹۵). «حمل و نقل و توسعه پایدار»، *سومین کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های نوین در عمران، معماری و شهرسازی، برلین-آلمان*، ۱۹ تیر ۱۳۹۵.
- ویسی‌ناب، برهان؛ بابایی اقدم، فریدون؛ قربانی، رسول (۱۳۹۸). «تحلیل عوامل اقتصادی اثرگذار بر زیست‌پذیری شهری (مورد مطالعه: کلان‌شهر تبریز)»، *فصلنامه علمی اقتصاد و مدیریت شهری*، شماره ۷: ۳۵-۵۲.

همیلتون، پیتر (۱۳۷۹)، *تالکوت پارسونز*، ترجمه احمد تدین، نشر هرمس، تهران.
 یزدخواستی، بهجت؛ حاجیلو، فغانه و علیزاده‌اقدام، محمدباقر (۱۳۹۲). بررسی رابطه سواد بوم‌شناختی با رد پای بوم‌شناختی (مورد مطالعه: شهروندان تبریز). *مطالعات جامعه‌شناختی شهری*، دوره سوم، شماره ۷: ۷۷-۱۰۴.

References

- Agarwal, Sucheta; Lenka, Usha; Singh, Kanhaiya; Agrawala, Vivek; MohanAgrawala, Anand. (2020) "A qualitative approach towards crucial factors for sustainable development of women social entrepreneurship: Indian cases". *Journal of Cleaner Production*, Volume 274, 123-135.
- Cervelló-Royo, R; Moya-Clemente, I; Perelló-Marín, M.R; Ribes-Giner, G (2020). "Sustainable development, economic and financial factors, that influence the opportunity-driven entrepreneurship. An fsQCA approach". *Journal of Business Research*, Volume 115, July 2020, Pages 393-402
- ImranQureshi, Muhammad; Qayyumb, Shazia; Nassani,Abdelmohsen; Aldakhil, Abdullah Mohammed; Qazi Abro, Muhammad Moinuddin; Zamand,Khalid (2019). "Management of various socio-economic factors under the United Nations sustainable development agenda". *Resources Policy*, Volume 64, December 2019, 101515.
- Price, Bob (2002) "social capital and factors effecting civic engagement as reported by leaders of voluntary associations", *The social science Journal*, Vol, 39, Issue 1.
- Gritskikh, N; Reshetnikova, E; Zagorodnity, N; Feytkevich, N (2019). "Challenges to Leadership Development in Members of Student Communities as a Problem of Social WellBeing and Development of Patriotism in Youth", *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, Vol. 333: 408-413.

Economic subsystem underlying development with emphasis on Parsons AGIL theory: A case study of Tabriz

Atefeh Mohammadi¹ | Mohammad Abbaszadeh^{*2} |
Mohammad Bagher Alizadeh Aghdam³ | Fatemeh Golabi⁴

- 1., Ph.D Candidate of Social Sciences Research, Department of Social Sciences, University of Tabriz, Iran. Email: atefemohammady@gmail.com
2. Corresponding Author*Professor of Social Sciences and faculty member of Sociological Sciences at University of Tabriz, Tabriz, Iran. Email: M.abbaszadeh2014@gmail.com
3. Professor of Social Sciences and faculty member of Sociological Sciences at University of Tabriz, Tabriz, Iran. Email: Aghdam1351@yahoo.com
4. Professor of Social Sciences and faculty member of Sociological Sciences at University of Tabriz, Tabriz, Iran, Email: f.golabi@tabrizu.ac.ir

ARTICLE INFO

Article type:
Research Paper

Article History:

Received: January 2021
Accepted: April 2021

Keywords:

Development; Grounded Theory; Tabriz; Economic Factors; Malfunction of the economic subsystem

ABSTRACT

Introduction: Achieving urban welfare in the present age is one of the goals of all countries, but achieving it depends on several factors, one of which is urban development. The study of the development situation showed that it is also affected by the performance of various social, cultural, economic and other subsystems. In this paper, economic factors related to the economic subsystem are considered.

Methodology: In this research, the qualitative research approach and data strategy of the foundation have been used, which seeks to fully understand the views of key informants about the economic factors affecting the development of the city of Tabriz. Data were collected through in-depth semi-structured interviews with 45 key informants including city officials, PhD students, university professors, members and founders of NGOs who were selected by purposive sampling method.

Results: According to the findings, dissatisfaction with the economic situation of life, backward industry compared to other provinces, lack of attention to economic infrastructure and poor performance of government officials in the economic field is effective on the development of Tabriz. Also, the feeling of economic discrimination between the center and the periphery and the lack of attention to local industries are among the economic factors that interfere in development..

Conclusions: These findings are consistent with the theories of Parsons, Lewis, and empirical research

Cite this article: Mohammadi, A., Abbaszadeh, M., Alizadeh Aghdam, M.B., Golabi, F. (2025). Economic subsystem underlying development with emphasis on Parsons AGIL theory: A case study of Tabriz. *Journal of Economic & Developmental Sociology*, 14 (Special issue), 59-74.

© The Author(s). Publisher: University of Tabriz Press.

[10.22034/JEDS.2021.42823.1477](https://doi.org/10.22034/JEDS.2021.42823.1477)